

Nr 39.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1924 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om beredande av garantier för vissa lägenhetsinnehavare å kronoparkerna att erhålla tillräcklig utkomst.

(2:a avd.)

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 303, av herrar *Hage* och *Vennerström* har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utreda, huruvida, på vilket sätt och i vilken utsträckning brukare av kronans jord i Norrland och Dalarna må kunna genom kontrakt eller på annat sätt få garantier för att erhålla sådan utkomst, främst genom arbete å kronans skog eller uppodling av kolonat m. m., att denna inkomst tillsammans med inkomsten från den brukade jorden blir sådan, att brukaren kan leva på densamma.

Beträffande de skäl, som åberopats som stöd för oförmälda framställning, hänvisas till motionen.

Över motionen har i vederbörlig ordning inhämtats domänstyrelsens härvid såsom bilaga fogade yttrande.

Såsom ock motionärerna erinra, har Kungl. Maj:t den 11 november 1923 uppdragit åt domänstyrelsen att, i samråd med statens kolonisationsnämnd och statens egnahemsinspektör, verkställa överarbetning av kolonisationskommitténs förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna. Riktlinjerna för berörda överarbetning anfördes till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för nämnda dag och återfinnas uti sammandrag i årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkt 93, sid. 215—217.

Syftet med nu förevarande motion synes närmast vara, att det av motionärerna framförda spörsmålet om beredande av viss garanterad inkomst för ifrågavarande kolonister må bliva föremål för utredning i sammanhang med förberörda överarbetning av kolonisationskommitténs betänkande.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att departementschefen vid angivandet av riktlinjerna för oförmälda överarbetning anført, bland annat, följande:

»Då förhållandena å de norrländska kronoparkerna i regel äro sådana, att arbetsförtjänster å kronoskogarna äro en nödvändig förutsättning för att nybyggare därstädes skola kunna existera, bör utgångspunkten för kolonisation

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 10 saml. 19 häft. (Nr 39—40.)

nens bedrivande å dessa kronoparker vara behovet av ytterligare arbetskraft för skötsel av skogarna. Jag underskattar visst icke betydelsen av bildandet av självständiga jordbruksegnahem å oodlad jord i Norrland, men finner förutsättningarna härför å de norrländska kronoparkerna — som till huvudsaklig del äro belägna inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker — icke vara så gynnsamma, att därstädes nu kan tillrådas en kolonisation, som bedrives utan beaktande av möjligheterna för vederbörande kolonister att jämväl erhålla betryggande arbetsförtjänster å närliggande kronoparker.»

Med hänsyn till departementschefens nyssnämnda uttalande torde alltså frågan om tillgodoseende av kolonisternas behov av arbetsförtjänst vara föremål för den pågående utredningen; något direktiv att undersöka frågan om beredande av bindande garantier från kronans sida beträffande dylik arbetsförtjänst har däremot icke meddelats.

Utskottet.

Då utskottet nu har att fatta ståndpunkt till motionärernas förslag, vill utskottet fästa uppmärksamheten därå, att — såsom ock domänstyrelsen påpekat — en dylik utfästelse av kronan synes böra förutsätta en motsvarande arbetsskyldighet för arbetaren. På sätt domänstyrelsen även erinrat, har vid äldre upplätelser av skogstorp å kronoparkerna en dylik princip tillämpats. Denna princip har emellertid senare blivit övergiven jämväl beträffande skogstorp och har icke heller följts vid försökskolonisationen. Om staten alltså i sistnämnda fall icke iklätt sig förpliktelse att bereda arbete åt brukare av sålunda upplåten jord, har likväl förutsättning för ifrågavarande upplätelser ansetts vara, att brukaren skulle komma att äga tillfälle till arbetsförtjänst i viss utsträckning. Såsom framgår av det föregående, har också under den senaste tiden — bland annat uti förenämnda uttalande till statsrådsprotokollet den 11 november 1923 — betonats angelägenheten av att vid upplåtelse av kolonat behovet av arbetsförtjänst för brukaren uppmärksammas. Ytterligare må framhållas, hurusom under förenämnda punkt uti innevarande års statsverksproposition departementschefen beträffande iakttagelser, som av honom under resa till kolonisationsområdena gjorts rörande svårigheter för kolonisterna att erhålla arbetsförtjänster, uttalat, att all anledning syntes föreligga att mera än vad hittills skett beakta vikten av att kolonisterna erhöles arbete å närliggande kronoparker. Någon särskild åtgärd därutinnan syntes emellertid, enligt departementschefens mening, nu icke böra ifrågasättas, då han förvissat sig om att domänstyrelsen komme att i största möjliga utsträckning söka bereda kolonisterna dylika arbetstillfällen.

Givetvis finner utskottet det vara en angelägenhet av största vikt att tillse, att icke syftet med upplåtelse av kolonat å kronoparker, vilka för staten medföra stora ekonomiska uppoffringar, må äventyras därigenom, att brukarna av dessa sakna möjlighet att bereda sig försörjning. Emellertid synes det utskottet tveksamt, huruvida den av motionärerna ifrågasatta utvägen att under alla förhållanden bereda kolonisterna en garanterad inkomst kan anses lämplig. Mot en sådan anordning, vilken såsom nämnts i

varje fall icke lärer böra ävägbringas, utan att däremot svarande skyldigheter stadgas för brukaren, torde kunna resas vissa principiella betänkligheter. Enligt utskottets mening torde i varje fall det bästa botemedlet mot de i motionen påtalade missförhållandena vara, att vid kolonatens utläggande noga tillses, att betryggande möjlighet för arbetsförtjänst förefinnes, och förutsätter utskottet härvid, att förefintliga arbetstillfällen vardas i görligaste mån på ett effektivt och praktiskt sätt utnyttjade. Härigenom torde, såsom också domänstyrelsen i sitt yttrande över motionen antytt, syftet med ifrågavarande motion bliva i huvudsak tillgodosett. I detta sammanhang torde även kunna erinras om den i innevarande års statsverksproposition föreslagna, av riksdagen gillade anordningen för statens medverkan till underlättande för kolonister att komma i åtnjutande av lån från norrländska nyodlingsfonden, genom vilken anordning kolonisterna torde erhålla välbehövt stöd vid uppodlandet av sina kolonat.

I anslutning till det ovan anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion II: 303 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 maj 1924.

På jordbruksutskottets vägnar:

O. NILSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Persson, Nils, Sederholm, Nilsson* i Kabbarp, *Ingeström, Norin, Andersson, K. A., Lundell* och *Gabrielsson* samt

från andra kammaren: herrar *Nilsson* i Tånga, *Johansson* i Uppmälby, *Lundström*, frih. *Hermelin, Aarnseth, Hedlund* i Häste och *Björk*.

Bilaga.

Till riksdagens jordbruksutskott.

På därom av riksdagens jordbruksutskott gjord framställning har Kungl. Maj:t den 22 sistlidna februari anbefallt domänstyrelsen att avgiva utlåtande över den till utskottet remitterade motionen nr 303 om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om beredande av garantier för vissa brukare av kronans jord att erhålla tillräcklig utkomst samt att senast den 15 mars 1924 till utskottet överlämna det begärda utlåtandet.

Till åttlydnad härav får domänstyrelsen härmed överlämna sådant utlåtande.

Motionärerna hava erinrat om den under senare åren inträdda bristen på arbete i de norrländska skogarna, vilken haft till följd att såväl spekulanter å jord till bebyggande och odling å kronans skogar dragit sig tillbaka som ock att vissa av dem, som redan bundit sig för ett kolonat eller skogstorp, börjat överväga möjligheten att lämna emottagna lägenheter och söka arbete på annat håll. Skulle arbetsmöjligheterna inom industrien och andra arbetsområden förbättras, vore enligt motionärernas mening fara för handen, att stora delar av nämnda lägenhetsinnehavare övergäve lägenheterna, vilket innebure ej blott olägenhet av att odlad jord nedlades utan även medförde den nackdelen, att det arbets- och beredskapsmanskap, som staten hade på sina skogar i form av kolonister, kronotorpare m. fl., i viss utsträckning försvunne eller decimerades. Kolonister och övriga brukare av statens jord i Norrland hade under senaste tiderna erfarit, att förhållanden kunde inträffa, då den inkomst, som stälts i utsikt för dem som arbetare i skogarna, och vilken inkomst vore nödvändig för deras uppehälle bredvid den lilla avkomsten från jordbruket, fullständigt upphörde. Missmod och »uppbrottsstämning» hade därjämte skapats på grund av att någon lagstiftning ännu icke kommit till stånd i anledning av kolonisationskommitténs den 31 maj 1922 avgivna förslag. Vederbörande lägenhetsinnehavare hade väntat och hoppats, att vissa förbättringar i deras villkor skulle kunna åstadkommas på grundvalen av nämnda förslag.

Då det vore naturligt, att vederbörande lägenhetsinnehavare byggt sin ekonomi på beräknad inkomst såväl från jordbruket som ock av arbetsförtjänst i första hand å statens skogar, vore enligt motionärernas mening synnerligen önskvärt, att staten i en eller annan form garanterade kolonister och andra brukare av statens jord i Norrland och Dalarna, utöver inkomsten från jordbruket, ett visst ekonomiskt tillskott på ett eller annat sätt, antingen och främst i form av arbete på statsskogarna eller anslag för uppodling av jord eller ock eventuellt annat bistånd (beredskapsersättning, naturaersättning eller dylikt).

Domänstyrelsen får, i anledning av den ifrågasatta garantien från statens sida, att kolonister och andra innehavare av odlingslägenheter å statens skogar i nu ifrågavarande landsdelar alltjämt skulle vara tillförsäkrade arbete å statsskogarna, erinra om de principer, varå stats-

makternas föregående beslut i fråga om upplåtande av skogstorp och odlingslägenheter m. m. å berörda statsskogar varit grundade. När jordupplåtelser på kronoparkerna första gången beslöts, eller efter riksdagens beslut genom kungl. skrivelse till domänstyrelsen den 29 maj 1891 medgavs, att till skogstorp tjänliga lägenheter finge av domänstyrelsen upplåtas på högst 20 år å kronoparkerna i Norrbottens län, där det för kronoparkens vård och bevakning funnes vara gagneligt. Bland andra villkor för sådan upplåtelse stadgades, att torparen under första upplåtelsetiden skulle inom det område av kronoparken, som bleve honom anvisat, utöva tillsyn och bevakning samt på tillsägelse av vederbörande skogstjänsteman och mot skälig ersättning utgöra å kronoparken erforderliga arbeten. Efter den första upplåtelsetidens — frihetsårens — utgång kunde torpet upplåtas ånyo, varvid detsamma skulle åsättas viss årlig avgäld, att utgöras medelst dagsverken å kronoparken.

Innehavarna av skogstorp, upplåtet enligt dessa bestämmelser, hade sålunda viss arbetsskyldighet. På grund härav hade vederbörande jägmästare att tillse, det torparen även bereddes arbete.

Bestämmelserna i kungl. kungörelsen den 27 maj 1904 angående upplåtande av odlingslägenheter eller skogstorp å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län, skilde sig från dem, som nyss berörts, i huvudsak däri, att med torpinnehavet förbunden arbetsskyldighet till kronan helt och hållet borttogs. Denna förändring hade till syfte att bereda torparen större frihet att ordna för sig, på sätt han funne fördelaktigast, samt att i övrigt giva honom en friare och mera tilltalande ställning inför den allmänna uppfattningen.

Med de av 1909 års riksdag antagna nya bestämmelserna för upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i Norrland och Dalarna, kungl. kungörelsen den 18 juni 1909, avsågs en vidare utveckling i ännu friare former av det system, som tillämpats i förberörda kungl. kungörelse av 1904. Lägenhetsinnehavaren tillerkändes en i åtskilliga avseenden tryggare ställning och gynnsammare behandling än enligt bestämmelserna i sistnämnda kungl. kungörelse, på samma gång som han fortfarande var helt frigjord från varje skyldighet att gent emot staten fullgöra arbete å kronoparken. Staten å sin sida påtog sig ej heller någon förpliktelse att bereda odlingslägenhetsinnehavaren arbete. Så mycket mindre har dylikt åtagande kunnat ske, då det enligt 1909 års bestämmelser i stort sett stått sökande till odlingslägenhet fritt att själv utse den plats, där han önskat bosätta sig. Där denna plats varit belägen i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled, har styrelsen ej heller ägt befogenhet förvägra upplåtelse, för så vitt icke bestämt hinder från skogsvårdens synpunkt härför funnits.

Styrelsen har ansett sig böra särskilt erinra härom, i anledning av motionärernas uttalande att vid upplåtande av jord å statsskogarna i Norrland ställts i utsikt för brukarnas uppehälle nödvändig inkomst genom arbete i skogarna.

I det av den norrländska kolonisationskommittén år 1917 avgivna förslaget till vissa kolonisationsförsök å en del kronoparker i Västerbottens och Norrlands län framhöll kommittén, att det syntes mindre välbetänkt att söka ålägga kolonisterna viss arbetsskyldighet å kronoparkerna. Kommittén ifrågasatte ej heller, att staten skulle garantera kolonisterna arbete å skogarna, men framhöll att ett genomförande av den ökade intensitet i skogsskötseln, som borde komma till stånd, medförde avsevärt

större behov av arbetskraft än för närvarande, och det kunde för den skull förväntas, att kolonisterna skulle kunna beredas arbete å kronoskogarna i den omfattning, som arbetet med kolonatens bebyggande och uppodling samt skötsel i övrigt medgäve.

Domänstyrelsen har i underdånigt utlåtande den 29 december 1922 över kolonisationskommitténs den 31 maj samma år avgivna förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna framhållit bland annat följande. Med hänsyn till den enligt styrelsens mening föreliggande svårigheten att i de norrländska skogsbygderna, särskilt lappmarkerna, varom frågan förnämligast rörde sig, bedriva jordbruk med sådan framgång, att dess utöware enbart därav skulle kunna erhålla sin och sin familjs skäligen bärgning, borde den ifrågasatta kolonisationen på kronoparkerna huvudsakligen ske allenast i sådan omfattning, att kolonisterna under normala förhållanden i rätt avsevärd utsträckning kunde påräkna arbete på kronoparkerna eller eventuellt i övrigt inom orten. Styrelsen erinrade om de betydande svårigheter, som helt visst komma att möta blivande kolonister, framför allt om dessa rekryterades av industriarbetare eller personer från sydligare delar av landet, främmande för rådande förhållanden i de avlägsna skogsbygderna och ovana vid en nyodlars därstädes synnerligen strävsamma liv. Enligt styrelsens mening vore vid fortsatt upplåtande av kolonat viss varsamhet av nöden, varjämte i varje fall, innan nytt område upplättes för kolonisation, de angivna synpunkterna i fråga om förutsättningarna för att kolonisterna kunde på orten erhålla sin skäligen bärgning borde noggrant övervägas. Å vissa kronoparker i Norrland vore redan nu bebyggelsen av sådan omfattning, att, där bosatta odlingslägenhetsinnehavare och kolonister icke kunde påräkna erforderlig arbetsförtjänst å samma skogar, även om — i den mån så icke redan skett — därå infördes så intensivt skogsbruk, som vore möjligt med hänsyn till ofrånkomliga rådande förhållanden på orten och statens berättigade krav på skäligen inkomster från statskogarna.

Såsom i motionen antytts, har viss överarbetning av kolonisationskommitténs senaste förslag beslutats, och har Kungl. Maj:t uppdragit åt domänstyrelsen att, i samråd med verkställande ledamoten av statens kolonisationsnämnd samt statens egnahemsinspektör, verkställa sådan överarbetning och därefter till Kungl. Maj:t inkomma med utformat förslag i ämnet i den riktning, som anges i statsrådsprotokollet över jordbruks-ärenden den 11 november 1923. Enligt detta protokoll anförde statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet bland annat följande:

»Då förhållandena å de norrländska kronoparkerna i regel äro sådana, att arbetsförtjänster å kronoskogarna äro en nödvändig förutsättning för att nybyggare därstädes skola kunna existera, bör utgångspunkten för kolonisationens bedrivande å dessa kronoparker vara behovet av ytterligare arbetskraft för skötsel av skogarna. Jag underskattar visst icke betydelsen av bildandet av självständiga jordbruksegnahem å oodlad jord i Norrland, men finner förutsättningarna härför å de norrländska kronoparkerna — som till huvudsaklig del äro belägna inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker — icke vara så gynnsamma, att därstädes nu kan tillrådas en kolonisation, som bedrivs utan beaktande av möjligheterna för vederbörande kolonister att jämväl erhålla betryggande arbetsförtjänster å närliggande kronoparker.»

Under förutsättning att vid statsmakternas kommande beslut i fråga om fortsatt kolonisation å berörda kronoparker sålunda uttalade förut-

sättningar för kolonisationen vinna tillämpning, synas motionärernas önskemål i stort sett bliva tillgodosedda. I allt fall böra dessa givetvis särskilt övervägas vid den utredning och det uppgörande av förslag till kolonisationsbestämmelser, som, enligt vad förut nämnts, tillkommer domänstyrelsen m. fl. att verkställa.

Beträffande att, såsom motionärerna ifrågasatt, staten skulle lämna kolonisterna m. fl., i kontrakt eller annorledes, bestämd garanti för att de under *alla* förhållanden skola tillföras en inkomst, som de kunna leva på, tillåter sig styrelsen i detta sammanhang endast böra erinra därom, att, då statens, likasom annat, skogsbruk bör vara en ekonomisk hantering, underkastad vanliga ekonomiska lagar, det för ledningen icke torde vara möjligt att, med fasthållande därav, garantera viss arbetsstyrka jämn dylik till storleken bestämd årlig inkomst under alla förhållanden. Skulle domänverket vara bundet att ej blott under normala förhållanden utan jämväl vid lågkonjunktur tilldela en var brukare av jord å statsskogarna arbete, som lämnade brukaren en viss, förut bestämd inkomst, synes konsekvensen därav vara, att verket bör äga påfordra, att även brukaren förpliktas årligen fullgöra viss mängd arbete, även under högkonjunkturtid, då på andra arbetsområden eventuellt högre arbetsförtjänster kunna locka brukaren att där förskaffa sig arbete.

Härmed vore man åter inne på det av statsmakterna, såsom här förut nämnts, frångångna systemet: upplåtelse med arbetsskyldighet. Domänstyrelsen får för sin del avråda från tillämpande av dylikt system. Beträffande frågan huruvida statsmakterna ur sociala hänsyn böra stödja kolonisterna på sådant sätt, att dessa skulle garanteras för deras livsuppehälle erforderlig inkomst utöver jordbruksavkastningen, även om arbetet på statsskogarna i vissa fall icke medgäve ett intjänande av dylik inkomst, tillåter sig styrelsen erinra om vad styrelsen i här förut omnämmt utlåtande den 29 december 1922 över kolonisationskommitténs betänkande, bland annat, uttalat, nämligen att det synes vara av betydelse, att kolonisterna lärde sig att icke i allt lita till hjälp och understöd från det allmänna, utan tvärtom fostrades till självhjälp och tro till egen kraft.

Stockholm den 14 mars 1924.

KARL FREDENBERG.

Martin Rasch.